

УДК (338.48:504)+332.122

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТА «ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА» У РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ

Сааджан І.А., Дейнеко А.М.

Обґрунтовано необхідність та розроблено пропозиції щодо активізації ринкових інструментів забезпечення екологічної безпеки в Одеській області

Метою дослідження є вирішення проблем екологічної безпеки на основі методів і принципів «Зеленої економіки». В сучасних умовах дефіциту фінансових ресурсів в бюджеті особливо гостро ця проблема стоїть саме в екологічній сфері. Тому розвиток ринкових відносин у сфері забезпечення екологічної безпеки є актуальним завданням, покликаним забезпечити вирішення широкого кола проблем екологічної безпеки, збільшити число «зелених» робочих місць, сприяючи реалізації Стратегії національної екологічної політики України на період до 2020 р., Національного плану дій з охорони природного довкілля України на період 2011- 2015 рр., вдосконалення діяльності технічного розвитку, а також практичну реалізацію прав споживачів.

Питанням екологізації регіонального розвитку присвячена велика кількість монографій, статей, доповідей [1, 2, 3, 4 і так далі]. Це свідчить, перш за все, про актуальність проблеми. Проте реалії економіки вимагають постійного переосмислення шляхів реалізації і, відповідно їх, вдосконалення, деталізація, уточнення, що вплинуло на вибір напряму досліджень.

Досягнення мети дослідження визначило постановку наступних завдань:

- Дослідження напрямів і методів регулювання проблем екологічної безпеки і якості споживання товарів та послуг;
- Обґрунтування необхідності активізації ринкових інструментів екологічної безпеки в Одеській області;
- Аналіз діючої системи екологічного страхування в регіоні;
- Розроблення пропозицій з розвитку інструментів екологічного забезпечення;
- Розроблення пропозицій щодо проведення експерименту з розвитку ринкових інструментів забезпечення екологічної безпеки та виробництва

і розповсюдження екологічно якісної продукції на території Одеської області.

Завданням держави і пропонувані досліджень є забезпечення:

- розвитку інформаційного поля для залучення широких верств населення і господарюючих суб'єктів до проблеми екологічної безпеки та формування суспільного світогляду в зв'язку з цим;

- умов для організації платних послуг з екологічної експертизи, екологічного страхування, екологічної сертифікації та інші;

- розвитку системи послуг як виду діяльності, що забезпечує зростання грошових потоків у вигляді податків до бюджету;

- широкого доступу до інформації по енергозберігаючих технологіях, екологічній безпеці виробництва, екологічній якості продукції;

- умов формування інформаційної бази для відтоку попиту на імпорту екологічно неякісної продукції як ринкове посилення імпортозаміщення і підвищення конкурентоспроможності сумлінного вітчизняного виробника, що поставляє екологічно чистий товар або послуги.

Обґрунтування необхідності розвитку інструментів екологічної безпеки в Одеській області базується на низькі факторів, серед яких особливо важливе значення мають наступні:

- Критична екологічна ситуація, що склалася в області, має регіональні особливості. Регіональний чинник екологічної напруженості пов'язаний з тим, що водотоки області, формуючи свій хімічний склад в інших країнах і регіонах України, негативно впливають на споживання;

- Несприятлива екологічна ситуація пов'язана з внутрішніми факторами, зокрема з розвитком господарської діяльності, що має екологічну загрозу;

- Несприятливі міжрегіональні трансфери, коли «заробляючи» регіони мають становитися перед серйозними екологічними проблемами, наприклад реконструкція міської каналізації, і вирішення яких, має бути не здійснено за відсутністю фінансових коштів. Це обумовлено тим, що сьогодні розвиток промисловості зазвичай супроводжується забрудненням, а доходи перерозподіляються в інші регіони.

- Надзвичайно високий рівень екологічно обумовлених захворювань, широке поширення, у тому числі серед дітей, висока дитяча смертність, притаманна Одеської області, особливо її південним районам тому вимагає додаткові фінансові ресурси як для відшкодування збитку при настанні екологічно несприятливої ситуації, так і для

забезпечення безпеки для здоров'я в масштабах громади та проведення медичного контролю та реабілітації. Очевидно, що держава зобов'язана забезпечити екологічну безпеку життєдіяльності громадян України, а звідси і реальну, в тому числі, безкоштовну допомогу для лікування екологічно обумовлених захворювань. Але в сучасних умовах гострого дефіциту бюджету на всіх рівнях це уявлятиметься можливим при добровільній участі громадян і об'єктів господарської діяльності у екологічному страхуванні, що може бути реалізованому при його активізації;

- Затребуваність рекреаційного потенціалу та потенціалу агросектору області, які потребують високої якості навколишнього природного середовища, що визначають їх особливу вразливість, і вимагає для їх збереження та використання сприятливе екологічне середовище;

- Високий науковий потенціал регіону як передумова розвитку екологічної інфраструктури, що дозволяє забезпечити її реалізацію науково-методичним базисом, професійними кадрами, особливо в сфері екологічного аудиту тощо;

- Висока щільність і різноманітність об'єктів, що становлять екологічну загрозу та утрудняють ідентифікацію джерел небезпеки, покарання винуватців за збиток, вимагають розвитку систему моніторингу за якістю елементів навколишнього природного середовища.

Інформаційне забезпечення щодо розповсюдження послуг та організацій, які ці послуги здійснюють, розвинуто у східних регіонах країни (Український Центр екологічного страхування та аудиту та інші). Вони також чимало рекламують ці послуги у західних регіонах зокрема Львівській області та Одеський регіон там представлений зовсім незначно. Таким чином, Одеські виробники екологічних послуг не мають змогу реалізуватися певною мірою та не мають стимулів щодо розвитку цих видів діяльності. С другого боку, потенційні користувачі цих послуг, які мешкають у регіоні, теж не зовсім задовільні.

Актуальність та доцільність розвитку ринкових відносин у сфері екологічної безпеки в регіональному вимірі обґрунтована необхідністю подолання наслідків екологонебезпечних видів діяльності та проведення, перш за все, процедур екологічного аудиту та екологічного страхування.

В межах державної системи обов'язкового страхування екологічних ризиків в Одеському регіоні екологічні види страхування здійснюються звичайними страховиками. Так, обов'язкове страхування цивільної

відповідальності оператора ядерної установки, (обов'язковість якого встановлюється згідно зі Законами України із змінами, внесеннями Законом № 3581-IV від 16.03.2006) здійснюється: Пр. АТ «УПСК» Українська пожежно-страхова компанія; ЗАТ СК «АРМА»; Пр. АТ СК «БРОКБІЗНЕС»; Європейський страховий альянс (основними акціонерами виступають компанії групи АКБ «Національний резервний банк» (м. Москва); ВАТ «УТИСО» Українська транспортна страхова компанія; ВАТ «АСК Енергополіс»; СТ Ілльчівське; СК «Крона»; ПАТ СК «ЛЕММА»; Пр. АТ «ORIANA»; АТ «УОСК» Українська охоронно-страхова компанія»; ЗАТ СК «НОВА»; ЗАТ СГ ТАКС; ПрАТ СК «ПРОСТО-страхування»; СК ВУСО та інші.

Однак принцип солідарності щодо відповідальності компаній, які вийшли до ядерного страхового пулу, призводить до того, що компанії із значним капіталом - найбільш стійки, поступово залишають цей ринок.

Наступний вид - обов'язкове страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може буде заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної безпеки, включаючи пожежно-вибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких має призвести до аварій екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру, що встановлено Постановою КМУ від 16 листопада 2002р №1788.

Суб'єктами відповідальності є страхувальники, яким об'єкти підвищеної небезпеки належать на праві власності, повного господарського відання або оперативного управління чи які користуються або володіють об'єктами підвищеної небезпеки. Страховими ризиками є аварії санітарно-епідеміологічного характеру, внаслідок яких стався неконтрольований викид чи скид у середовище життєдіяльності людини, хімічних, біологічних (бактеріологічних) сполук, який послужив причиною загибелі людей чи привів або може призвести до шкідливого впливу на здоров'я людей, а також проведенню лікувально-профілактичних і реабілітаційних заходів серед населення або до негативного наслідку середовища життєзабезпечення людини.

На ринку фінансових послуг Одеси та області саме страхування виконують такі страхові організації: АСКА; СК «БРОКБІЗНЕС»; СТ «Ілльчівське»; Пр. СК «ПРОСТО-страхування»; Пр. АТ «УПСК» Українська пожежно-страхова компанія; ЗАТ «УНІКА», які 28.04. 2010р. вийшли у склад екологічного страхового пулу, та інші: СК «ВУСО»; ВА СГ «ТАС»; СК «НОВА»; Пр. АТ «ORIANA»; АТ «УОСК» Українська охоронно - страхова компанія; ВАТ «УТИСО»; СГ ПЗУ «Україна».

Обов'язкове страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів, здійснюється відповідно до постанови КМ України № 733 від 01 червня 2002р.

Страховальниками тут є суб'єкти перевезення небезпечних вантажів, а саме:

- Відправники небезпечного вантажу, зазначеного в перевізних документах юридична (резидент або нерезидент) або фізична особа незалежно від громадянства, які готують вантаж для перевезення

- Перевізник небезпечного вантажу-юридична або фізична особа, яка здійснює перевезення небезпечного вантажу

- Одержувач небезпечного вантажу - зазначена в перевізних документах юридична або фізична особа, яка отримує вантаж від перевізника.

Об'єктом страхування виступають майнові інтереси пов'язані з відшкодуванням шкоди життю, здоров'ю фізичних осіб, навколишньому природному середовищу, майну фізичних або юридичних осіб під час перевезення небезпечних вантажів у порядку, визначеному в законодавстві .В Одесі послуги зі страхування вказаних ризиків представляються: Пр. АТ «Страхування»; Пр. АТ СК «АРМА» (АСКА); Пр. АТ СК «Лемма»; Пр. АТ «ПРОСТО-страхування»; ЗАТ СК УНІКА; АТ УОСК; Пр. АТ СК БРОКБІЗНЕС; ЗАТ СК «Галактика»; СК «Нова»; СТ «Ілльчівське»; Пр. АТ «ЮНІВЕС»; СК «ВУСО»; Пр. АТ «ORIANA»; Український Страховий Капітал ; Європейський страховий альянс; СК «Індіго»; ЗАТ СК «КРОНА»; ВАТ АСК «Енергополіс».

Страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди , яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів здійснюють в Одесі та області такі страхові організації як: ЗАТ СК «УНІКА»; Пр СК «Українська пожежно-страхова компанія»; ВАТ « UTICO»; П.Т СК «Лемма».

Великим недоліком існуючої системи страхування в Україні є незначний рівень захисту від екологічних ризиків, якій коливатиметься у середньому на рівні майже від 0,5 до порядку меншій ніж потенційні збитки. Незважаючи на наявність у реаліях початку розвитку екологічних послуг в обов'язкової форми, добровільне страхування екологічних ризиків у прямому сенсі зовсім не існує.

Розвиток екологічних ринкових інструментів, які забезпечують екологічну безпеку в Одеській області дозволить отримати додаткові фінансові засоби забезпечення екологічної безпеки регіону зокрема і у вигляді екологоорієнтованих кредитів за рахунок залучення тимчасово вільних коштів, призначених для компенсації збитку при настанні страхових випадків. Та воно також слугуватиме демонструванням щодо можливостей застосування екологічних засобів безпеки у економічні інтереси на принципах «Зеленої економіки».

Рекомендації з розвитку інструментів забезпечення екологічної безпеки в Одеській області:

- Сприяти розвитку екологічної сертифікації, екологічного аудиту та моніторингу за якістю елементів навколишнього природного середовища;

- Запровадити обов'язкове страхування відповідальності за екологічним ризикам на рівні, що забезпечує не менш як 50% реального збитку з урахуванням специфічних чинників його формування в конкретних умовах;

- Встановити норматив відрахувань у страховий екологічний фонд з прибутку страховика, яка формується за рахунок екологічних видів страхування на рівні 30%;

- Розробити та впровадити систему податкових пільг при проведенні добровільного екологічного страхування для господарюючих суб'єктів страхувальників;

- Стимулювати участь страховиків у екологоорієнтованому розвитку регіону;

- Звільнити від оподаткування кошти щодо попередження екологічних аварій, які вкладаються страховим закладом понад встановлених розмірів.

Необхідною основою для формування ефективного регіонального ринку страхових екологічних послуг є достовірні інформація про стан навколишнього середовища і джерел її забруднення, та напями здійснення процедур екологічного аудиту. В процесі підготовки документів було розроблено пропозиції щодо впровадженню експерименту з розвитку інструментів екологічної безпеки та Проекту Розпорядження «Про схвалення експерименту з розвитку ринкового механізму забезпечення екологічної безпеки на території Одеської області». Для цього запропоновано створити термінову комісію з питань формування екологічної інфраструктури та схвалити Положення про страховий екологічний Фонд території Одеської області

Страховий екологічний Фонд території розглянуто у якості центрального органу Одеської виконавчої влади з питань координації здійснення заходів, пов'язаних із зменшенням екологічного ризику на території Одеської області та діяльності страховиків, які здійснюють страхування екологічних ризиків у будь якій формі .

Практична реалізація цього передбачає необхідність формування комплексу заходів тому числі зі згодою та участю зацікавлених фізичних і юридичних осіб та громадських організацій. Комплекс заходів що попереджають реалізацію екологічного страхування та інших інструментів екологічної інфраструктури на території Одеської області включає наступні :

- розроблення нормативної бази екологічного страхування території Одеської області;

- забезпечення персональної відповідальності учасників екологічного страхування та екологічного страхового Фонду території;

- розроблення пропозицій щодо функціональних обов'язків та механізму реалізації діяльності страхового екологічного Фонду території Одеської області;

- розроблення планів з першочергових, окремих та доцільних превентивних екологоспрямованих заходів і проведення науково-дослідних робіт з методологічного забезпечення порядку пріоритетної підтримки-фінансової та кредитної включно;

- розроблення пропозицій щодо запровадження податкових пільг суб'єктам господарювання, які приймають участь у добровільному екологічному страхуванні та благодійних програмах щодо підтримки страхового екологічного Фонду території;

- формування пропозиції щодо пільгової відсоткової ставки за екологоорієнтованим кредитам зі екологічного страхового Фонду території Одеської області з метою заохочення дотримувачів кредиту до впровадження превентивної екологоспрямованої діяльності;

- розроблення пропозиції щодо організаційної структури та забезпечення системного контролю за страховими тарифами у страховиків, відрахувань у страховий екологічний Фонд території Одеської області та забезпеченням його фінансами;

- створення постійно діючої системи взаємодій структур, які забезпечують розвиток екологічних послуг на території Одеської області.

Створюючи екологічну інфраструктуру на запропонованих принципах, спрямованих як на попит, так і на пропозицію, буде

сформований не звичайний комплекс інструментів, а ринковий механізм управління екологічною безпекою.

Здійснення експерименту з підвищення рівня захисту за допомогою екологічного страхування у регіоні сприятиме підвищенню гарантованої компенсації збитків та стимулювання щодо зниження екологічного ризику.

Запровадження запропонованих заходів в Одеській області дозволить, на основі ринкових методів регулювання, забезпечити максимум економічних, екологічних та соціальних інтересів регіону та розповсюдження цього досвіду у майбутньому - на усю територію країни.

Література

1. Буркинський Б.В. Экологизация политики регионального развития / Буркинський Б.В., Ковалёва Н.Г. – Одесса: ИПРЭИ НАН України, 2002. – 328 с.
2. Буркинський Б.В., Галушкіна Т.П., Реутов В.Є. «Зелена економіка» крізь призму трансформаційних зрушень в Україні / Буркинський Б.В., Галушкіна Т.П., Реутов В.Є. Монографія- Одесса- Саки: ІПРЕЕД НАН України – ПП «Підприємство «Фенікс», 2011.-324 с.
3. Екологічна інфраструктура природокористування / наук.редактор д.е.н., проф. Харічков С.К.-Одесса: ІПРЕЕД НАН України, 2008.- 298 с.
4. Сучасні тенденції формування екологічної інфраструктури природокористування: монографія [Харічков С.К., Бережна І.В., Купінець Л.Е. та інші]; за ред. С.К.Харічкова; НАН України, Ін-т пробл.ринку та екон.-екол.дослідж.-Одесса, 2012.-356 с.

Abstract

Saadjan I.A., Deyneko A.M.

THE ODESSA REGION ECOLOGICAL SAFETY AND « GREEN ECONOMY»

Grounded necessity of activation of market instruments of ecological safety for Odessa area it is considered operating system of a region ecological insurance. Suggestion projects the development of instruments of the ecological providing and project of Order in relation to approval of experiment on territory the Odessa area.